

A Könyvtárostánárok Egyesületének hozzászólása a Közoktatási törvény koncepciójának vitaanyagához

Támogatandónak tartjuk azt a törekvést, hogy a közoktatási jogszabályok legyenek átláthatóak, könnyen áttekinthetőek és egyértelműek. A jelenlegi jogi szabályozás az iskolai könyvtárak tekintetében a legalapvetőbb előírásokat tartalmazza. Ezek viszont nem egy helyen, nem egységben jelennek meg, így mind a törvény betűje, mind a törvény szelleme nehezen értelmezhető és alkalmazható. A több helyen leírt részletekből áll csak össze az egész, ami nem könyvtári, nem iskolai könyvtári szakember számára félreértésekre adhat okot.

Így célszerű lenne az iskolai könyvtárak működtetését, annak tárgyi és szakmai feltételeit egy önálló követő rendeletben (vagy egy ilyen rendelet önálló részében) szabályozni. Emellett viszont alapvető fontosságúnak tartjuk, hogy a kerettörvény az alapvető célokat, elvárásokat tartalmazza az iskolai könyvtárakkal kapcsolatban is. Ezek röviden összefoglalva:

- könyvtári szolgáltatások biztosítása
- iskolai könyvtár céljának meghatározása
- könyvtárostánár/-tanító és könyvtári asszisztens végzettségének és létszámának szabályozása
- az iskolai szabályozó dokumentumokban való megjelenítés előírása
- a tankönyvellátásban betöltött szerepének egyértelmű meghatározása

A következőkben a kiemelt témák mentén foglaljuk össze észrevételeinket, ahol utalunk arra is, mely részeket gondoljuk koncepcionálisan fontosnak, így kerettörvénybe illőnek. Emellett pedig javaslatokat teszünk a követő rendeletekben szabályozandó területekre.

1. Iskolai könyvtár, könyvtári szolgáltatások

Javasoljuk a koncepcióban és a kerettörvényben is egyértelműen kimondani, hogy az iskolai munka minősége, a nevelés, az oktatás és a tanulás támogatása érdekében minden közoktatási intézmény **könyvtárat működtet** és könyvtári szolgáltatásokat nyújt, melyeket **joga** minden tanulónak és pedagógusnak ingyenesen igénybe venni.

A koncepció egyetlen helyen említi az iskolai könyvtárat. Ott ahol azt mondja, hogy az iskolai könyvtár biztosítja a pedagógusok számára a tankönyvet. Ez egy fontos funkció és szolgáltatás, de nem az egyetlen és nem a legényegesebb. Így a koncepcióban az iskolai könyvtárak pedagógiai munkát támogató szerepe nem a megfelelő hangsúllyal jelenik meg.

Az iskolai könyvtár és szolgáltatásai hozzájárulnak az iskola hatékonyságához, mert többek között támogatja

- a pedagógus munkáját, önképzését (pedagógiai szakirodalom, oktatási segédkönyvek, szemléltető források)
- a tanulók tananyagon túli információval való ellátását, tudásának elmélyítését
  - a tehetséggondozás ill. e felzárkóztatás egyéni lehetőségeit
- az iskolai kulturális programok szervezését,
  - a tanórán kívüli programok, szakkörök információval, eszközzel való ellátását, helyszínét
  - a szabadidő hasznos eltöltését
- az olvasóvá nevelés, értékközvetítés
- a iskolai tankönyvellátást (pedagógusnak, diáknak)

A közoktatási törvény szövegébe a következő formában javasoljuk:

§ Könyvtári szolgáltatások az iskolában

(1) Az iskolai (kollégiumi) könyvtár az iskola (kollégium) működéséhez, pedagógiai programjának megvalósításához, a neveléshez, tanításhoz, tanuláshoz szükséges dokumentumok rendszeres gyűjtését, feltárását, megőrzését, a könyvtári rendszer szolgáltatásainak elérését és mindezek használatát, továbbá a könyvtárhasználati ismeretek oktatását biztosító, az intézmény könyvtár-pedagógia tevékenységét koordináló szervezeti egység.

(2) a) Az iskola feladata, hogy a tanulás és tanítás támogatására és saját működését segítő minden tanítási napon könyvtári szolgáltatásokat nyújtson.

b) Az iskola, kollégium minden tanulójának és dolgozójának joga, hogy a könyvtári alapszolgáltatásokat ingyenesen és a használók számára alkalmas időpontban és helyen vegye igénybe. A napi nyitva tartási idő minimálisan két óra.

(3) Az iskolai könyvtárban szakképzett könyvtárostánár (-tanító) biztosítja a könyvtári és könyvtár-pedagógiai szolgáltatások minőségét.

(4) Könyvtárral akkor rendelkezik az iskola, ha megfelel a kultúráért felelős miniszter által kiadott szakmai követelményeknek.

2. Iskolai dokumentumok

- Az **aláíró okiratra** vonatkozó előírások az ellátott feladatot (pl.: könyvtári tevékenység) nem tartalmazzák. (7. mell.)

- iskolai **SZMSZ** tartalmazza: "e) a könyvtár működésének szabályait" (10. mell.)

Ez így nem eléggé pontos. Inkább a *könyvtár SZMSZ*-ét.

- A **házi rend**ből (10. mell.) hiányoznak a *könyvtárhasználat szabályaira* vonatkozó részek. Ezt fontosnak tartjuk, hogy továbbra is a házi rend része legyen, mert a könyvtár használata sajátos elvárásokat igényel, melyeket egyértelműen rögzíteni kell.

Továbbá a *kártérítési* kötelezettségnek mindenképpen szerepelnie kell a házi rendben. Ez a könyvtári állomány és a támogatásban megkapott tankönyvek vonatkozásában különösen fontos.

- **Helyi pedagógiai program** részeként javasoljuk, hogy el kelljen készíteni a tanórákra kiterjedő kerettanterv mellett, a keresztntanterveket is. (Pl.: könyvtár-pedagógiai program) A NAT kiemelt fejlesztési területei, kulcskompetenciái olyan alapvetően fontos értékeket, nevelési, oktatási célokat fogalmaznak meg, melyek nemcsak az összes tantárgyban, de az iskola teljes tevékenységében jelen kell legyenek. Az iskola által elkészített keresztntanterv segít tudatosá, szervezetté tenni a nevelő hatásokat, segíti a pedagógusok együttműködését.

3. Többcélú oktatási intézmény

A koncepció ezek közé sorolja többek között az ÁMK-kat, melyek a könyvtári szolgáltatásokat nemcsak az iskolának, hanem a lakosságnak is nyújtanak, vagyis kettős funkciójú könyvtárat működtetnek.

Kistelepüléseken léteznek viszont olyan intézmények, melyek csak egy oktatási funkciót látnak el, nem ÁMK-k de emellett könyvtárak kettős funkciójú. Ezek egy részének ezt neve is mutatja: általános iskola és könyvtár. Ezek egy alapító okirattal rendelkező, egy szervezetként működő intézmények. Ezt a 11/1994-es MKM rendelet teszi lehetővé, mely kimondja, hogy az iskolai könyvtár nyilvános könyvtári feladatokat is elláthat, így egyfajta, a teljes lakosságra kiterjedő szolgáltatást nyújthat.

Az új közoktatási koncepcióban hol található az ilyen típusú intézmények, milyen szabályozások vonatkoznának rájuk? A részleteket feltehetően a követő rendeletben célszerű szabályozni, de a többcélú oktatási intézmények felsorolásában valamilyen módon mégis szükséges lenne megjeleníteni. Ezek a könyvtárak és könyvtárosaik gyakran keresik meg egyesületünket, hogy segítsünk annak eldöntésben, hogy a kulturális és a közoktatási jogszabályokat hogyan kell esetükben alkalmazni. Ezért mindenképpen szükséges lenne a követő rendeletben egyértelmű, szabályozást adni.

4. Alkalmazottak: könyvtárostánár/-tanító, könyvtáros asszisztens

- Mitől függ, hogy kell-e vagy csak lehetőség egyes pedagógus állásokat betölteni? Melyek a létszám számításának szabályai? A jelenleg érvényes törvény egyértelművé teszi, hogy minek alapján kell a **minimum** pedagóguslétszámot kiszámítani. Ezt a jövőben is szükségesnek látjuk, különösen a nem elsősorban tanórai tanítást végző pedagógusok egyértelmű helyzete érdekében.

- A könyvtárostánár/-tanító esetén mit jelent a kötelező **óraszám**? A jelenleg érvényes Kt. ezt meghatározza, mert e nélkül nem egyértelmű, hiszen nemcsak hagyományos értelemben vett tanítási órákról van szó. (nyitva tartás + tanítás) Ezt, ha nem is a kerettörvényben, de a követő rendeletben javasoljuk egyértelműen meghatározni.

Javasolt kerettörvényi vagy rendeleti szöveg:

A könyvtárostánár/tanító létszámának megállapításánál minden, a helyi tantervben szereplő könyvtári és könyvtárhasználati tanórát, és helyi pedagógiai programban szereplő könyvtári foglalkozást továbbá a könyvtár nyitva tartásának idejét is figyelembe kell venni. Ez legalább 8 tanulósoportos általános iskola esetén nem lehet kevesebb, mint 0,5, státusz, 16 tanulósoportos általános iskola és középiskola esetén pedig 1 státusz.

- A könyvtárostánár/-tanítónak miért több a kötelező óraszama (16. mell.), mint más pedagógusnak? A törvény eddig nem tett különbséget tanár és tanár között, jelenleg azonos az óraszám, ennek megváltoztatását indokolatlannak és diszkriminatívnak tartjuk.

- A könyvtárostánár/-tanító **igazgató**, igazgatóhelyettesi óraszámánál hogyan kell értelmezni a kihúzott rubrikát? (16. mell.) Igazgatóként nem kell tanítania és könyvtári munkát végeznie?

- Fontos eleme az új koncepciónak, hogy meghatározza a nevelő-oktató munkát **segítő alkalmazottak** minimális létszámát (17. mell.). Ez sok, a könyvtáros asszisztens létszámára vonatkozó kérdést el fog dönteni. Másrészt pedig a megnövekedő tankönyvkezelési feladatok mindenképpen szükségessé teszik az asszisztensek foglalkoztatását.

Viszont a **megfogalmazás** nem pontos ugyanis könyvtáros kifejezés túl általános, összefoglaló ilyen státusz nincsen az iskolákban. Vagy könyvtárostánár/-tanító van, vagy könyvtáros asszisztens. Egyértelművé kell tenni, hogy az alkalmazottak egyikének könyvtárostánárnak/-tanítónak kell lennie, hiszen egy iskola könyvtárát csak pedagógus és könyvtáros végzettséggel lehet az elvárásoknak megfelelően vezetni, és a 17. mell. a pedagógus munkáját segítő, mellette dolgozó alkalmazottakra vonatkozik, vagyis a könyvtáros asszisztensre.

Emellett pedig szükséges lehetőséget biztosítani a fenntartó számára, hogy a magasabb minőségű munka érdekében az előírt könyvtáros asszisztens létszámot könyvtárostánár/tanítóval váltsa ki (esetleg a többletköltség biztosítása mellett).

Így ehelyett „könyvtáros 100 tanulóig iskolánként 0,5 fő, 500 tanulóig 1 fő, 500 tanuló felett 1,5 vagy 2 fő” a következő **törvényi szöveget** ajánljuk:

Könyvtárostanárr/-tanító mellett dolgozó könyvtáros asszisztens: 100 tanulóig iskolánként 0,5 fő, 500 tanulóig 1 fő, 500 tanuló felett 1,5 vagy 2 fő, mely kiváltható ugyanilyen számú könyvtárostanárr/-tanító státusszal is.

Ezek a minimum létszámok szükségesek ahhoz, hogy az iskolai könyvtár támogatni tudja az iskola nevelő, oktató, tehetséggondozó munkáját, hiszen annak feltétele a hosszú nyitva tartás, a tankönyvek kezelése, a könyvtárhasználat tanítása, a kulturális szabadidős foglalkozások.

- A könyvtárostánári/-tanítói munkakör betöltéséhez szükséges **végzettség** (15. mell.) nem veszi figyelembe, hogy az új tanárképzés szerint könyvtárpedagógia-tanár (vagyis könyvtárostanárr) diploma is szerzhető, mely mellé nem kell előírni a külön könyvtáros végzettséget.
- (A koncepció egy ponton kimondja, hogy a technikai alkalmazottaknak egyáltalán nem kell végzettség. Más ponton pedig, helyesen, bizonyos munkaköröket végzettséghez köt.)
- A létszám és óraszám kérdéssel összefügg: Mely tantárgyakat, műveltségi területeket, részterületeket **ki taníthat**, vagyis milyen végzettséggel lehet tanítani? Ez a könyvtárostánárok esetén fontos kérdés, mert a könyvtárhasználat nem önálló műveltségi terület, nem önálló tantárgy. Így a helyi tantervekben befogadó tantárgy(ak) keretében szerepelnek a tartalmi és fejlesztési követelményei. Ebben a helyzetben viszont felmerül, hogy a tantárgyért felelős pedagógus taníthatja-e ezeket a tananyagegységeket. E témában is gyakran kap Egyesületünk felkérését szakmai állásfoglalásra. Álláspontunk szerint a könyvtárhasználatot könyvtárostánárnak kell tanítani.

5. Tanterv

- A koncepció szerint a kerettanterv rögzíti többek között a **tantárgyi rendszert**. A könyvtárhasználat, mely az informatika műveltségi terület része és emellett keresztantervi követelményeket is magában foglal jelenleg iskolánként eltérő tantárgyba integrált. Ez rugalmas marad a jövőben is? A kerettantervek lehetővé fogják ezt tenni továbbra is? Esetleg több alternatívát fognak nyújtani?
- A NAT, a kerettantervek és az érettségi vizsgakövetelmények kidolgozásához, átdolgozásához kérjük, hogy vegyenek igénybe **könyvtár-pedagógiai szakértőket**, akik az egyes műveltségi területekért felelős munkacsoportok munkáját segíthetik a nevelési feladatok és a tehetséggondozás szakszerű támogatása érdekében is. (Egyesületünk szívesen ajánl kollégákat, de a korábbi tantervi munkálatokban (NAT1-3, OM kerettanterv) résztvevő kollégák újbóli felkérését is támogatjuk.)
- A 16. mell. felsorolja a helyi pedagógiai program részeit. Ebben nincs előírás semelyik **keresztantervi** követelmény programjának kidolgozására. Erről már az Iskolai dokumentumok részben írtunk. Javasoljuk, hogy készüljenek keresztantervi minták is a kerettantervekhez vagy azok mellett.

6. Tankönyv- és taneszköz-ellátás

- A koncepció szerint a kötelező **eszköz- és felszerelésjegyzéket** továbbra is külön rendeletben szabályozzák. Itt szeretnénk jelezni, hogy az iskolai könyvtárakra vonatkozó jelenleg érvényes részek a könyvtári rendszer jelentős fejlődése miatt korszerűsítésre szorulnak.
- „A tankönyvek a tanulók otthoni munkáját segítő taneszközök.”- olvashatjuk a koncepcióban. Ez a meghatározás nem pontos, nem teljes. Egyértelművé kell tenni a tankönyv, munkatankönyv, tartós tankönyv ... és segédkönyvek **definícióját**. Véleményünk szerint a meghatározásnak fontos eleme, hogy a hivatalos tankönyvjegyzékre felkerült tankönyveket tekintjük tankönyvnek a közoktatásban. Tartós tankönyvnek pedig nem csupán az a feltétele,

hogy fizikailag tartós, hanem tartalmi, módszertani követelményeket (pl.: nincsenek kitöltendő feladatai) is meg kell határozni. Ez fontos az ingyenes tankönyvellátás és a tankönyvek könyvtári kezelése szempontjából is.

- A koncepció szerint általános iskolában, nemzetiségi és gyógypedagógiai oktatásban **ingyenes** a tankönyv, ezek az iskola tulajdonába kerülnek.

Ennél a pontnál is további differenciálás szükséges, hiszen a nem tartós tankönyvek, a munkatankönyvek, munkafüzetek iskolai tulajdonba vételének nincsen értelme, hiszen nem vagy csak korlátozottan használhatók újra. Két megoldást javasolunk:

- csak a tartós tankönyvek lesznek mindenki számára ingyenesek, és azt iskolai kölcsönzéssel biztosítják (annak, aki kéri)
- minden tankönyv, munkatankönyv és munkafüzet ingyenes lesz, de csak a tartós tankönyvek kerülnek az iskola tulajdonába, csak azt biztosítják kölcsönzéssel (annak, aki kéri). Az újra nem használható taneszközök pedig a tanuló tulajdonába kerülnek.

- Ezt a szövegrészt javasoljuk pontosítani: „A pedagógus az iskola könyvtárán keresztül használatra megkapja a munkájához szükséges tankönyveket, tanári segédkönyveket, informatikai eszközöket.” A pedagógus az iskola könyvtárból való **kölcsönzésen** keresztül megkapja a munkájához szükséges tankönyveket, tanári segédkönyveket. (informatikai eszközöket nem a könyvtártól kap)

- Javasoljuk a törvényi koncepcióba belevenni még: A tanuláshoz szükséges **tankönyvön túli** dokumentumokat az iskolai könyvtár biztosítja.

Ez a szolgáltatás az, ami igazán biztosítaná a leszakadó rétegek felzárkózási esélyét. A tankönyveket még a szegényebb családok is inkább meg tudják venni. Amire viszont nagy szükségük van az a családi könyvtár, a kulturális tőke ezen formájának pótlása, helyettesítése. Szótárakat, lexikonokat, kézikönyveket, házi olvasmányokat, internetelérést már biztosan nem tudnak minden családban megvásárolni, és a kiválasztásukhoz sem feltétlen van meg a szükséges műveltségük. Ellentétben az értelmiségi és a jobb anyagi helyzetben lévő családokkal.

Ehhez továbbra is biztosítani kell az iskolai könyvtárak állományfejlesztésének lehetőségeit. Az ehhez szükséges minimumot a tankönyvi **normatív támogatás** összegének **25%-a** biztosítja, melyből az iskolai könyvtár állományát kell gyarapítani (segédkönyvek, szótárak, kézikönyvek...). Bár a normatíva alacsony összege miatt a sok hátrányos helyzetű tanulóval foglalkozó iskolákban nem tudták a könyvtári állományra költeni ezt az összeget, így a tanulók tankönyvei kerültek könyvtári állományba, hogy megfeleljenek a jogszabályi előírásoknak.

A **követő rendelet** megfogalmazóinak figyelmébe ajánljuk:

Az ingyenes tankönyvek esetében nagyon fontos a tankönyv, ingyen tankönyv, tartós tankönyv egyértelmű és pontos meghatározása, a minisztérium által történő **minősítése**, illetve ennek feltüntetése a könyvön és a tankönyvjegyzéken (nemcsak a tankönyvvé nyilvánítás ténye, hanem a tartós tankönyvvé minősítése is).

Továbbá fontos kérdés, hogy a tanuló meddig használhatja a tankönyvet. Csak az adott tanéban, vagy tovább is? Mi vagy ki szabja meg, hogy meddig használhat egy tankönyvet(Más szabályozás alá esnek-e az általános iskolai tankönyvek, ahol nincs vizsga, és a középiskolai tankönyvek, ahol a tanulmányokat meghatározott tárgyakból kötelező, más tárgyakból választható vizsga zárja?

A követő jogszabályokban kiemelten kell rendezni a kártérítés és az esetleges megvásárolhatóság kérdését is.

Komoly problémát fog jelenteni – dologi és személyi feltételek tekintetében is – a könyvtár számára a könyvek hatalmas tömegének állományba, leltárba vétele, kölcsönzése, visszaszerzése, tárolása. De nincs garancia, hogy mire vissza lehet kérni a tankönyveket, addigra nem más kiadást

használnak-e. Ezért a követő jogszabályban szigorítani kell a tankönyvvé nyilvánított dokumentumok **változtatás**ának lehetőségét (legalább 5 év).

A tankönyv-tár nyilvántartásaiban elválasztandó az iskolai könyvtártól, annak **különgyűjtemény**ként kezelendő. E nélkül torzítja a közoktatási és a könyvtári statisztikát és megnöveli az adminisztratív terheket. A tankönyvek nyilvántartásának kezelése, kölcsönzése, raktározása a könyvtáros asszisztens feladata.

7. Pedagógiai szakmai szolgáltatások

A koncepció ezeknek, az iskolarendszer minősége szempontjából különösen fontos intézményeknek a fenntartását csak lehetőségként említi. Nem írja elő, miközben az érettségi lebonyolításban is szerepet szán nekik.

Emellett ott ahol még működnek különösen fontos szerepük van az iskolai könyvtárak támogatásában, nemcsak a hagyományos szaktanácsadás terén, hanem pedagógiai szakkönyvtáraik segítik a pedagógusok szakirodalmi ellátását, a tankönyvkiválasztást. Azokban a megyékben ahol már nem vagy csak névleg működik iskolai könyvtári szaktanácsadás, az iskolai könyvtári szakfelügyelet során sok problémát találtak.

Szerepük lehetne az iskolai könyvtári tankönyvi különgyűjtemények regionális racionalizálásában is. Az iskolák tankönyvi, segédkönyvi ellátásának tervezésében, szervezésében, lebonyolítás, az éppen nem használt tankönyvek kezelésében, raktározásában.

8. Egyéb

közösségi szolgálat, önkéntes társadalmi tevékenység

- Kérdés, hogy ezt a követő rendelet hogyan fogja értelmezni. Az iskola falain belül vagy csak kívül végezhető? Pl.: Az iskolai könyvtárban szakköri vagy kevésbé szervezett formában tevékenykedő könyvtári segítők, „kis könyvtárosok” munkája beleérthető-e? Ennek sok iskolában régre visszanyúló hagyománya van.
- Mindamellett, hogy a társadalmi tudatosság szempontjából fontos az e fajta nevelés is, figyelembe kell venni, hogy az önkéntesség kötelezővé tétele a dolog lényegét és minőségét csorbítja. Meggondolandó lenne az előírás helyett valamilyen ezt motiváló tényező beépítése a rendszerbe.

országos szakmai **ellenőrzés** (főszöveg + 18. mell.)

Az iskolai könyvtárakban a jelenleg érvényes 14/2001. (VII. 5.) NKÖM rendelet a könyvtári szakfelügyeletről jogszabály 7 évenkénti ellenőrzést ír elő. Javasoljuk, hogy az erre vonatkozó követő rendelet megalkotásakor vegyék figyelembe annak előírásait és az iskolai könyvtárakban lefolytatott szakfelügyeleti vizsgálatok tapasztalatait. Mindkét országos szakmai ellenőrzés hatékonyabb lehetne, ha összehangoltan zajlana. (Csak a 2004-ben lefolytatott vizsgálatok zajlottak így, és szakmánk részéről azóta is ezt a formát tartjuk hatékonynak.)

A pedagógusnak ne csak a tankönyvekhez, segédkönyvekhez való hozzáféréshez legyen **joga**, hanem a munkájához, önképzésükhöz, továbbképzésükhöz szükséges információkhoz, könyvtári dokumentumokhoz is. Ezt az Országos Dokumentum-ellátási Rendszeren (ODR) az iskolai könyvtár a megyei pedagógiai könyvtárakkal együttműködésben tudná biztosítani.

Budapest, 2010. december 30.

Dömsödy Andrea
szakmai alelnök